POLONO E. – VITA di FAUSTI SOCINI

APOLOGIA.

ofte

Verantwoordinghe

op't Decreet der Doorluchtighe ende Grootmachtighe Staten der vereenichde Nederlanden/gedecreteert tegens Christophorum Ostorodum en Andream Voidovium, den achsten Septembris Anno 1598.

Door den selvigen
Christophorum Ostorodum ende Andream Voidovium gheschreven in't jaer onses Heeren 1599. in Augusto.

1879

Nae in't licht gegeven ende ghedruckt tot

RAKAVV

In Polen. In't Iaer onses Heeren 1600. in Februario.

APOLOGIA
ofte
VERANTVVOORDINGHE
op't Decreet der Doorluchtighe ende Grootmachtighe Staten der vereenichde Nederlanden, gedecreteert tegen Christophorum Ostorodum en Andream Voidovium, den achsten Septembris Anno 1598.

Door den selvighen Christophorum Ostorodum ende Andream Voidovium geschreven.

DOORLVCHTIGHE Staten/ Edele/ Grootmachtighe ende Wijse Heeren: het heeft V.L. heerschappen ghelieft voorleeden Jaer/ welck was Anno 1598. den achsten Septembris/ ons/ te weten/ Christophorum Ostorodium/ ende Andream Voidovium/ met een sulck Decreet te belasten/ namelijck/ dat onse boecken/ so by ons gevonden zijn/ in s'Graven-hagen/ in der Staten Kamer/ wy present zijnde/ souden verbrant/ ende ons bevolen worden/ binnen thien daeghen daer nae/ uyt de gheunieerde Provincien te vertrecken/ op peene Arbitralijck/ anderen ten exempel/ ghestraft te werden/ soo verre wy daer nae in die selvighe Provincien worden ghevonden: Dat oock te ghelijck allen in-woonderen der gheunieerde Provincien soude ghewaerschout/ ende een afschrift deses Decreets worden toe gheschickt/ ten eynde dat onse boecken niet ghelesen/ noch wy niet langher inde Provincien souden geleden worden; op dat also onse Leere dan daer mochte ghewreert werden: Als oft wy onse Leere/ die nae het oordeel der Theologanten der Universi-

tept van Leyden / niet de Turcrsche leere accoyderen soude/ in de geunieerde Provincien dan Nederlandt hadden willen invoeren/en also noch meer uwe kercken hadden willen troubleren.

Maer/ghemerckt wy gheheelijck versekert sijn/dat onse boeken/ons tot Amsterdam benomen/ niet des tyers/maer datse van een jegelijc souden gelesen werden/weerdich sijn/ ende dat wy oock niets begaen hebben/om van V.L.H. te woyden gepyoscribeert / ende ons de Provincien te verbieden: So hebben wy niet connen na laten/ dat wy niet wat souden voor de waerheyt/welke met onse boecken betupelt ende verdedicht woyt/ende voor ons selven/op V.L.H. Decreet antwoyrden.

Bidden derhalven op dat aller ootmoedichste / dat hen V.L.H. niet willen/ist moghelijck/ beswaeren/ onse Apologiam aen te hooren/ ende ons niet laten by V.L.H. ontgelden / dat onse religie van uwe Theologanten verdoemt is. Want het can geschieden/dat die selvige Theologanten den gheheelen handel en saeke van onse/ ja Chyistelijcke/religie noch niet recht/oft ten alderminsten/niet volkomelijck verstaen hebben. Segghen sy/sy hebbense wel verstaen / Dies niet teghenstaende (als eene saecke by allen menschen voor billijck acht) soo bidden wy dit van V.L.H. Want oock den qnaetdoenders/oft sy wel op het stuck gegrepen/oft anderstints overtuyghe woyden/ macht gegeven woyt / hen te verantwoyrden.

Doch wy willen/ op dat de saecke te beter verstaen woyde/de eyghene wooyden V. L.H. Decreets/gelijc sy geschreven staen in de Copie uyt den Oyiginalen geschreven/so tot Leyden Andreæ Doidovio van den Haet toe-gheskelt is/ alhier in-schrijven.

Extract

Extract wt't Regiſter der Reſolutien van mijne Heeren de Staten Generael der vereenigde Nederlandē

Martis D. viij Septembris, 1598.

DE Staten Generael der vereenichde Nederlanden gheinformeert weſende, dat by ſeeckere twee perſo onen onlancx uyt Polen gheſcheyden, den eenen daer van genoemt Chriſtophorus Oſtorodus, ende den anderen Andreas Voidovius, tegenwoordich alhier in den Hage weſende, inde voorſchreven vereenichde Provincien comende, ghevonden ſijn eenighe boecken, de welcke inde Univerſiteyt van Leyden by die van de faculteyt der Theologien gheviſiteert, bevonden ſijn gemondich over een te comen met de Turcxſche leere loochende de Godheyt Chriſti G odes Soone ende van den heylighen Gheeſt; ende dat die voorſchreven perſoonen van de ſelve leere profeſsie doende apparentelijck in deſe Landen gecomen ſijn, om die in de ſelve in te voeren, ende daer door den ſtaet der kercken alhier te meer te troubleren: Begeerende mitſdien daer teghen by tijts voor de conſervatie vande eere Godes ende den welſtant vanden ſtaet vande voorſz vereenighde Provincien te verſien, hebben gereſolveert, dat men de voorſz boecken inde teghenwoordigheyt vande voorſz twee perſoonen op morgen voor den middagh int Comptoir van de Generaliteyt ſal doen verbranden, Ende datmen daer nae de ſelve perſoonen ſal belaſten ende ordonneren, ghelijck hun belaſt ende gheordonneert wort mitſdeſen, binnen den tijt van thien dagen naeſtcomende præcijs hun wt alle vereenighde Provincien te vertrecken, by peene van daer na inde ſelve bevonden te weſen arbitralijck geſtraft te worden anderen ten exempel, ghelijc voor de ruſte van de Kercke Chriſti ende den voorſchreven welſtant vanden ſtaet vanden Lande zal bevonden worden te behooren: Sijnde goet ghevonden, dat men de Provincien hier van ſal adverteren, ende de ſelve toeſenden Copie vande Atteſtatie van die van de voorſz faculteyt der Theologien binnen Leyden over die voorſz boecken alhier gheleſen ten eynde ordre gheſtelt worde, dat de voorſchreven perſoonen inde Provincien langer niet gedoocht, ende der ſelve leere daer wt geweert mach worden.

Onderſtont — Accordeert met 't voorſz. Regiſter.
Ende was geteeckent — A. Aerſens.

Overgegeven voor Copie wt sijn principael sijnde geschreven ende geteekent als boven daertegen vergeleken sijnde is met de selve accorderende ende over een comende bevonden hupden desen achtste Martp 1599.

'T welck ick getupghe

I. Schulenburch, den achsten dach der derde maend Anno 1599.

Dit is V.L.H. Decreet. Maer al eer wp daer op wat antwoorden / sal het van nooden sijn/ de saecke/ waerom ghy lupden ons een sulc Decreet ten laste gelept hebt/ volkomentlijck/ hoe het toe gegaen ende wat daer ontrent het Decreet geschiet is/ al hier te verhalen/ op dat het openbaerlijck blijcke / oft het oock recht ende billick is/ dat men een sodanigh Decreet ons ten laste leggen soude.

Als wp voorleden jaer 1598. wt Polen nae Hollandt gerepst/ ende tot Amsterdam aen gekomen waeren / geschiede het/ dat wp tot Amsterdam om eenige billijcke oorsaecken wepnighe daeghen mosten stil leggen. Maer den dagh te voren/ in welcken wp gedachten na Leyden te repsen/ soo schickten de Borgemeesters van Amsterdam tot ons/ gebiedende/ dat wp alle boecken die wp met ons hadde gebracht/ den selvigen mannen souden overgeven/ die sp tot ons gheschickt hadden/ ende dat wp op den anderen dach persoonlijc op 't Raethups voor hen lupden verschijnen souden. Dit gheschiede den sevenste Augusti nae den nieuwen stijl / als het schoon avont was/ en doncker begonst te worden. Welc hoe wel het ons seer nieuw ende hart aen quam/ nochtans nademael het anders niet sijn konde/ so hebben wp moeten lijden/ dat men onse boecken wech gedragen heeft/ ende wp hebben ons op den anderen dach op 't Stadt-huys laeten binden. Maer nae dat wp al daer lange gewacht/ ende ons niemandt aensprack / baeden wp den heer Schout / dat hy den

hp den Heeren Borge-meesteren onse comste soude willen aenseggen. Als hp sulex dede/ende wp vast verlangden/wat men met ons doen soude/ Hiet doen brachtmen onse boeken op't Stadt-huys/totte heeren Borgemeesters. Maer sijnde de heer Schout weder gekeert/sepde:De heeren Borgemeesteren hebben met andere saken te doen; doch geboden/ dat wp nae middaghe ten twee uren wederom komen souden: alsoo wp ock deden. Maer als men onsers wederom niets achte/ maecten wp/dat den heeren Borgemeesters onse tegenwoordicheyt aengesept wert. welck geschiet sijnde/ sijn wp tot den voorsepden heeren Borgemeesters/dier viere waeren/in de kamer/ daer sp waeren vergadert/ gheroepen Alwaer/neffens dese h. Borgemeesters / noch eenen Raetsheer was/tot welken hem den heer Schout/als sp over ons het vonnis spreken souden/verboegde. Als wp nu in de kamer gheromen waeren/ ende de h. Borgemeesteren die eere bewesen hebbende/alsoo het de maniere is / stonden wp stil swijgende voor he[illegible]den / verwachtende watter wt worden soude: Ende een vande h. Borgemeestrs braeghde ons wat wp begeerden : den welcken wp antwoorden/dat wp die waren/die men gisteren die boeken wech genomen hadde/en geboden heeft desen dag op't Stadhups te verschijnē/ en dat wp daeromme hier staen aen te hoozen/ wat de Raet hebben wil. Doen braegde de selvige/waer wp woonachtig waeren/ende hoe wp hietē:Als wp hen nu onse woonplaetse ende namen aengesept hadden/voer hp voort/ en braechde/off wp beyde Polen waeren. Wp antwoorden/ dat Andreas Voidovius wel een Pool was/ maer Chriſtophorus Ostorodus een Duytscher / doch alle beyde inwoonders des Conincrijck Polen: Waer na braeghde hp ons/wat wp tot Amsterdam te doen hadden: Wp antwoorden / dat wp wouden na Leyden reysen/sommige Poolse edele Studentē te besoeken/welke Andreas Voidovius A° 1597. daer henen gebracht hadt/en dat wp tot bewys van dien/ met ons brachten/

sommighe andere dingen de Christelijcke Religie aengaende/ Waer van hy hem vraeghde/ namelijc/ oft hy alsoo gheloofde/ en wat daer inne was/ voor goet ende waerachtigh hielde? Waer op Andreas antwoorde / dat hy alsoo gheloofde/ ende wat daer was ghescheven voor goet en waerachtigh hielde. Daer na heeft hy Christophorum Ostorodium ghevraeght / oft hy die Disputatie metter handt ghescheven/ tegens den Syndicum der Stat Augsburgh/ onder onse boecken gevonden/ voor de syne bekende? Ostorodius antwoorde/ dat hyse voor de syne bekende. Waer op de Raetsheer sepde / dat onse boecken niet voor goede boecken waeren te houden/ noch oock gheenlins te lyden/ want sy valsche / jae lasterlijcke Leeringhen inhielden. Wy gaven dese antwoord: Maer wy en houden die selbighe leeringhen gheenlints voor lasterlijck / maer voor waerachtigh ende heylich/ ende syn bereyt haere beschermínge/ so het van nooden is/ op ons te nemen. Doen sprack hy alsoo / oft met weynighe andere woorden/ tot ons: Hoe wel mijne heeren de Borgheemeesters recht hebben u lupden te straffen / dat ghy lupden soo stoudt sijt gheweest soodanighe boecken in dese Landen te brengen/ ende alsoo eenighe nieuwicheyt in de Religie aen te richten; welck/ om sulcx te verhinderen/ over veelen jaeren seer scherp verboden is: nochtans aenghesien des Coninckrijcken Majesteyts Polen brieven/ so woort u lupden dese straffe ghescheoncken/ doch met dit ghebodt/ dat ghy lupden u sout onthouden van disputeren/ ende met jemanden wat van u lupder Religie te communiceeren. Want soo men sulcx van u lupden kan vernemen/ sal men u lupden dies te scherper straffen. Dwe boecken worden u lupden niet weder gegeven/ op datse niet verdeylt noch oock in des volcks handen gheraecken. Maer als wy bidden aen hielden/ dat men ons onse boecken soude wedergheven/ ghemerckt ons van sulcke insetninghen der geunieerde Nederlanden niets ter ooren gecomen was / noch wy oock in

hare Stat niets onbehoorlijckx bedreven hadden/ ende dat wp ons oock nochtans vooztaen dzaghen wonden/alſo het goede ende Chriſtelijcke lupden toebehoozt/ noch dat men niet hadde te vreesen/ dat het volc dooz onſe boecken tot opreer ſoude bewerght wozden/gemerct ſy niet geſchreven ſijn datſe de gemeyne man/ maer de geleerde konden begrypen/ hiet men ons upt gaen: en een weynig daer na zijn wp wederom ingheroepen / ende der ſelve voozghenoemde heer/ heeft tot ons alſo/oft op gelijke maniere geſpzoken: Op dat ghy lupden ſien ſout / hoe genadelijck mijn heeren de Bozgemeeſters beſloten hebben met u lupden te handelen/ Siet uwe boecken ſullen u lupden wedergegeven wozden: maer alſoo/datſe hier blyven ſullen/tot dat ghy lupden (nae uptrichting uwer ſaecken)t ſchreep gaen wilt/om wederom na Polen te repſen/ dan ſult ghy lupden uwe boeken mede nemen. Maer als wp ſepden dat wp vooz ghenomen hadden niet te water/maer te lande wederom na Polen te repſen/en wp daeromme miſſchien niet meer tot Amſterdam weder-keeren ſouden / hietmen ons noch eens upt gaen/en ſtract wederom in geroepen ſijnde/ſo heeft de ſelvige voozgenoemde heer deſe of diergelijke woozden tot ons geſpzoken: Mijne heeren de Bozghemeeſters willen uwe boecken ſchicken op de Vniverſitept tot Leyden:derhalven gemerct ghy lupden ſpzeeckt/dat ghy niet gheleerde perſoonen / dier aldaer niet wepnich ſijn / van die ſelvighe boecken wilt communiceren/ſo kondt ghyſe aldaer vande Vniverſitept weder-epſchen. Deſe dinghen ſijn alſo op 't Stadthups der Stadt Amſterdam afgeloopen/ende wp en conden niets meer van den heeren Bozgemeeſteren verwerven : alſoo datſe oock den Chriſtophoro Oſtorodo het nieuwe Teſtament hem toebehoorende/als hyer ſeer ernſtichlijck om bad/ niet hebben willen wedergeven/ende dat alleenlijc daerom/dat daer inne aen ſommighe ſwaere plaetſen/ſommighe dinghen niet ſijn eygen handt genoteert waeren.

Nae

Na dese gheschiedenissen/ zijn wp den volghenden dach/ welck was den neghenden dagh Augusti/ van Amsterdam na Leyden gereyst; alwaer wp / na dat wp weynich dagen daer gheweest waeren / den Rector der Universitept de heer Franciscus Gomarus aenghesprooken hebben/ wederepschende onse boecken/ gelijck ons vande Borgemeesters van Amsterdam bevolen was. Maer dese seyde/ dat de boecken aen d' Universitept niet gheseonden waeren / noch dat hyer oock niets met allen van gehoort hadde. Eyndelijck nae sommige dagen/ is ons aengesept/ dat onse boecken aen den Raet van Leyden gheseonden waren/ diese op d' Universitept heeft doen dragen: maer dewijlse niet rechts-weechs van Amsterdam tot haer gheseonden waeren / heeft syse den Raet wederom toegeschickt/ noch oock met de selvige boecken niet willen te doen hebben; alsoo sulcx de heer Franciscus Gomarus/ der Hoogen Schoolen Rector/ ende oock de heer Franciscus Junius/ den Andreã Voidovium bericht hebben. Daerom als nu de Raet van Leyden vernam / dat de Universitept dese saecke niet heeft willen aennemen/ heeft sy onse boecken tot de Staten in 's Graven-hage geseonden.

Ondertusschen hebben wp tot Leyden (besich sijnde in de saecken der selvigen Studenten/ welcker oorsaecken halven wp daer heenen gereyst waeren/ die ons niet weynich te doen gaven/ ghemerckt haer-lupder Præceptor gheschorven was) den uytganck deser saeken verwacht / geheelijck verhopende dat wp van den heeren Staten inde Hage souden geroepen worden. Als wp dat alsoo ghedachten/ siet/ boven alle hope/ so heeft de heer Franciscus Junius tot hem gheroepen eenen Student/ sommiger Poolsche Edel Studenten Præceptor/ onse goede vrient/ ende heeft hem gevraecht/ wat hy van ons vernomen hadde/ oft wp onse boecken oock wouden wederepschen ofte niet? Onse voor-seyde goede vrint antwoorde hem/ dat hy hadde vernomen/ dat wp geheelijck beslooten hadde / de boecken wederom te epschen/

so wy maer slechts wilt̄/wien wy inden Hage daerom aen-spreken souden. Daer op dede ons de heer Junius door den selven Student sijnen dienst aenbieden/namelijc/ so 't ons gelieft/dat hy woude schryven aen eenen uyt den Staten/ door welckens hulpe wy daer na toeganck tot den Staten verkrijgen souden. welke vrindelijckheyt hy ock daer nae metter daet bewesen heeft. Want hy gaff ons brieven aen den heer Calenbroot/een uyt de Staten/ indē Hage woon-achtich/die wy droegen; die ons/als hyse ontfangen hadde/ door sijnen jongen dede aenseggen/dat hy ons geern in onse saecke woude dienstlijc sijn/maer dat hem sulcx sijne krank-heyt verhinderde. Ondertusschen nochtans/so gaff hy ons desen raet/namelijck / dat wy gaen souden tot den heeren Coenraet Rechter der Staten Secretarius/ die ons gelijck so wel als hy in onse saecke bevorderlijck sijn conde. Zijn derhalven na des heerē Calenbroots raet tot desen gegaen: Maer als wy desen de oorsaecke onser aen-comste bericht hadden/ is hy ons met ghenoech harde en scherpe woorden toegevaeren/en gaf genoech te verstaen/ dat wy niet alleen-lijck onse boecken quyt sijn souden/maer ock/datmen noch wat anders met ons soude voornemen. Maer als wy hem aenseyden/dat wy vanden heerē Junio aen de heer Calen-broot deser saecken halven brieven gebracht hadden/liet hy ons de selvige brieven tot hem brengen; welc wy ock doen wouden: maer de heer Calenbroot dede ons door sijn huys-vrouwe bidden / dat wy dese saecke niet souden quaelijcken op nemen/ dat hy den heeren Secretarium woude laten tot hem roepen/en met hem van onse saecke spreken. Het is ock geschiet. Maer als sy nu sommighe uren te saemen waeren geweest/liet ons de heer Calenbroot aenseggen/dat wy dien dach geen antwoordt hebben konden/ende ock met eenen bidden/dat wy ons dit uytsetten niet souden laeten verdrie-ten/maer dat wy op den anderen dach ten acht uren souden wederom tot hem komen. Doen wy nu des anderen daechs

tot

tot hem quamen/liet hy ons door sijnen jongen aensegghen/ dat hy ons in onse saecke/wegen sijner krankheyt/niet conde behulplijc zijn: waert saecke dat wy wouden wachten/ tot dat hy wederom mochte gesont werdē/so woude hy ons geern in allen dingen dienstlijc zijn; doch ondertusschen/soo het ons goet dochte/so conden wy wederom den heeren Secretarium aensprecken. Maer gemerct dese te doren onvrindelijck ghenoech met ons omgegaen hadde/soo dochtet ons met de selve reyse genoech te wesen.

Na weynighe daerghen/als wy vernomen hadden/dat de heer Calenbroot/ wederom gesont was geworden/ sijn wy wederom inden Hage gereyst/en hebben hem wederom gebeden/dat hy onse saecke woude promoveeren/naemelijck te wege brengen/dat wy voor den heerē Staten mochten verschijnen/ gelijc hy ons belooft hadde te doen. Voorwaer hy stelde hem seer vrindelijck t' onswaerts/ende raede ons / dat wy souden gaen by den heeren Barnevelt/ Præsident/ oft (so sy hem noemen) Advocaet van 't Lant (die eerst uyt Engeland vande Coningin weder gecomen was/ daer heenen vande Staten gesonden) met welke hy schoon van ons wat soude gesproken hebben/en ooc noch spreken woude. Maer als wy desen heere Barnevelt swaerlijck conden te voordt comen/so/ om dat voorgaens veel volcks by hem is/ als/om dat hy somtijts van huys pleegh te sijn/sijn wy op eenē sondach des morgens vroech/achtende dat hy dan met gheene affairen soude besich sijn/tot sijn huys ghegaen; en als wy hem te voort quaemen / verklaerden wy hem de oorsaecke waerom wy tot hem gecomen waeren. Maer hy seyde/ dat hy niet met allen van desen handel en wiste/ende hoe wel wy hem verhaelden/dat ons de heer Calenbroot bericht hadde/ dat hy met sijn heerschap schoon van onse saecke hadde gesproken/nochtans dies niet tegenstaende / so betuyghde hy/ dat hy van dese sake niet met allen gehoort hadde. hy vraeghde ons oock oft wy Papisten waren. Eyndelijc so seyde

hp: Het is heden Sondag/in welken men vieren moet/ So haest als ick by de Staten komen sal/wil ick na dese saecke vernemen. Ende als hp hier mede van ons scheyden woude vraechden wp hem/wanneer wp van sijn heerschap een antwoort haelen souden. Hp antwoorde ons: Komt morghen nae middagh/so 't u lupden gheliefk/wederom hier tot wp. welck wp deden. Maer als wp wederom tot sijnen hupse gecomen waeren/ende hem onse comste hadde laeten weten/ geboot hp sijnen jongen ons aen te seggen / dat de Staten dien dach niet waeren vergadert geweest/dat wp derhalven op den volgenden dag mosten wedercomen. Als wp nu den volgenden dag weder quamen/ en langh genoech gewacht hadden/is ons gesept geworden/ dat de heer Præsident wat te doen hadde/ dat wp op eenen anderen tijt mosten wedercomen. Eyndelijc/als wp ten derdenmael tot hem gecomen waren/so seyde ons sijn jonghen/ upt bevel sijns heeren/dat sijn heer onses vergeten hadde/dat wp moesten/so 't ons geliefde/op den anderen dach wederom tot hem comen. Maer gemerckt ons de selvige uptvlucht oft uptstelling moeplijk ende oock suspect was / ende in de sin quam/dat sulckx wel mochte van de heer Præsident/ oft oock wel van den Staten selfs aengestelt sijn/so gedachten wp/dat wp dat wedersepschen onser boecken wouden laeten aenstaen / tot dat wp misschien van de Staten selfs mochten geroepen worden.

Ontrent desen tijt/was dat Decreet/ dat ons de Staten ten laste ghelept hebben / ghemaeckt; ghelijc sulckx het Decreet uptwijst: daer ghesept wort/dat wp te dier tijt/als dat Decreet ghemaeckt wert/ in 's Graven-Hage waeren. maer wp en sijn na dese tijt niet meer inden Hage wedergekeert. Wat nu dat Decreet selfs aengaet / salmen weten/ gelijkerwps wp nopt vanden Staten geroepen sijn/dat wp ooc also nopt dat Decreet gesien hebben: hoewel wp noch sommige maenden/na dat het Decreet gemaeckt was/in Holland geweest sijn/te weten/Christophorus Olorodus tot den 14

Octobris/

Octobris / maer Andreas Voidovius tot op half Meert daer na deses Jaers.

Den achtsten Martij is Andreæ Voidovio dit Decreet geinsinueert/ende een afschrift overghegheven / maer niet in den Haghe/noch oock niet inder Staten kamer/ maer tot Leyden op't Stathuys: van waer hy/so haest hy't ontfangen hadde uyt Hollant na Polen gekeert is.

Dit is der oorsaecken ghehele historie / waerom V. L. Grootmachtigheden/gy/Doorluchtige Staten(op dat wy onse reden wederom tot u lupden keeren) ons V. L. H. Decreet ten lasten gelept hebt op welc/so o ons dunckt/ wy niet en behoren te swijgen/maer een weynig examineren moetē/ ende dat also beschepdelijck/als ons mogelijck sijn sal/principalijck/op dat wy daer mede V. L. H. ende allen anderen in V. L. H. Provincien/te kennen geven/hoe onbehoorlijck uwe Theologanten onse Leere berispt ende verdoemt hebben: Daerom/ gelijck wy in het begin deser onser Apologie ghedaen hebben/bidden en smeecken wy hier wederom/ dat ghy lupden/Doorluchtige Staten/ dese onse daet willet in 't goede opnemen/en oordelen/dat wyer toe gedwongē sijn.

Laet ons derhalven eerst ondersoecken (op dat wy van 't hoofdstuck beginnen) het oordeel der Theologanten der Universitept van Leyden/ namelijc/ datse onse boecken gesproken hebben gemondich te accorderen met de Turcsche leere/daerom/ datse de godthept des soons Gods ende des h. Geests verloochenen: So segghen wy/dat uwe Theologanten/met allen gheene oorsaecken hebben gehadt te affirmeren / als souden wy de godthept des soons Godts ende des h. Geests verloochenen: nademael uytdruckelijck ende dickwils der beyden godthept in onse schriften geasserert/ dat is/verjaget ende verclaert wordt / ende voornemelijck/ wat onsen heere Christum aengaet. Dan daer wert gesept/ dat Christus onse heer/Godt/ genoemt wort ende oock sy: daerom dat hy van Godt sijnen vader/soo godlijcke macht

als

godtlike eere vercregen heeft/alſo/dat ock in ſijnen naem/ buygen moeten alle knyen der Engelen en menſchen. Maer vanden h. Gheeſt wert geſeyt/dat hy Godes kracht is/ende datſe alſo eyghen Godes cracht is/ dat ock Godes eygene wercken den h. Gheeſt connen toegeſchreven worden/ ghelijckmen ſiet in de h. Schrift/datſe hem dickwils toegeſchreven ſijn. So en accoordeeren dan niet onſe boecken eenmondich met de Turcyſche leere.

Maer ſy ſullen misſchien ſeggen: Gemerckt ghy lupden leert/dat Chriſtus Gods zoon niet van eeuwicheyt upt des Vaders weſen gebooren is/maer doen ter tijt eerſt begonnen heeft te ſijn/doen hy van de Maghet Maria ghebooren was/ ende dat ghy lupden ock verloochent/dat de h. Gheeſt ſijn eygen perſoon heeft/Is dat niet openbaer genocch/dat ghy lupden deſer beyder godtheyt verloochent?

Hier op antwoorden wy op tweederley manieren. Eerſtelinc ſeggen wy dat dat wat teghens ons ſoude gelden/ſoo het de waerheyt waer/dat Chriſtus van eeuwicheyt upt het weſen des Vaders is gebooren/en dat de h. Geeſt ſijn eyghen perſoon heeft: maer gemerckt geen van beyden waerachtich is (want waer leeſtmen inde h. Schrift/dat Chriſtus is van eeuwicheyt upt het weſen des Vaders ghebooren/ende dat de h. Geeſt een perſoon is?) hoe cannen dan segghen/ dat wy de Godheyt Chriſti des zoons Godts/ende des h. Geeſtes verloochenen/om dat wy die beyde dinghen verloochenen? Hoe wel ſommighe plaetſen upt de h. Schrift van onſe tegenſprekers pleghen voort gebracht te werden/ die eenen ſchijn hebben/datſe die ſelvige leere bevestigen willen/ ſoo is het nochtans van onſe mergenooten des geloofs/ ſeer dickwils/ende ſeer hell-claer-ſchijnende ghetoont/ datſe niet met allen ter saecken doen/gelijck ock upt die ſelve boecken/die ghy-lupden ten vyere veroordeelt hebt/ oogenſchijnlijc can getoont worden. Jae het ſijn in die ſelve boecken/ upt de h. ſchrift veele ende daer toe ſeer vaſte ende krachtige redenen voortgebracht/

voortghebracht/ende men konde noch meer voort brengen/ daer mede ooghenschijnlijck/ook eenen sulcken mensch die niet seer scherp sinnich / maer slechts het ghemeyn vernuft heeft/lichtelijken can getoont worde/dat noch ooc Christus van eeuwichept upt des Vaders wesen gebozen/ noch ook de h.Geest een persoon zij. Maer voor ontallijcken/willen wp maer een voortbrengen/tegens de meyningh/dat Christus van eeuwichept upt het wesen des Vaders gebozen is/ ende daer na ook eene tegens de meyning/ dat de h. Gheest een persoon zij.

Voorerst/sal het claerder als de sonne blijken/dat Christus niet van eeuwichet upt des Vaders wesen gebozen is/ soo bewesen wort / dat Christus Godes soone niet van eeuwichept is. Want is hy niet van eeuwichept/ hoe konde hy dan van eeuwichept upt het wesen des Vaders gheboozen sijn? Maer daer en is niets lichters/ als te bewijsen / dat Christus Godes zoon niet van eeuwichept is/so anders jemand/(niet sijnde met sijn al te broeg gesoordeilde meyning begupchelt/op onse redenen / die wp niet upt menschen hersenen/maer upt de h.schrift selfs voortbrengen willen)vlijtig letten wil. Ende is sodanich.

Gheenlints kan het sijn/dat de selvige/soo waerachtighlijck upt eender brouwen gebozen/ende daer na ghestozven is/ook van eeuwickept zy. Maer wie isser/die niet en weet/ dat Christus Gods zoon warachtichlijc upt der brouwen/ namelijck/upt der Maget Maria gebozen is/ ende daer na gestozven zy? So kan het dan niet sijn/ dat Christus Gods zoon van eeuwichept sijn soude.

(Dat is nu de helle ratio ofte reden , met welcken wy belooft hebben grondelijck te bewijsen , dat Christus Gods zoon niet van eeuwicheyt zij. Maer wat nu meer volght , zijn maer ontbindinghen der Sophistischen in - reden onser weder - spreeckers , diemen oock moet beandtwoorden , op dat hun alle uytvlucht benomen worde. Ende oft wel die selvighe saecken recht ende subtijl sijn, soo

hebben wyse nochtans also getempereert, dat oock een leecke gelijkmen hem hiet) so hy maer daer op sal letten, daer af de meyning wel sal connen vatten: Hoewel oock sulcke School-disputatie niet seer langhe dueren sal: Daerom, vrindelijcke leser, leest toch maer voort, ende sult haest vinden sulckes dat ghenoech slecht ende eenvuldich geschreven is.)

Soo sullen sy dan op onse ratie ofte reden antwoorden: Wanneer de H. Schrift spreeckt, dat Christus Gods zoon gebooren ende gestorven sy, so en moetmen sulcx niet neemen simpliciter, maer secundúm quid, dat is niet ghelijc de woorden lupden, maer na eenen seeckeren verstande, naemelijck
Ob. na de menschelijcke nature: ende also dies niet te min, soo is de soone Gods, so veel de godtlijcke nature aengaet, noch uyt der vrouwen gheboren, noch oock gestorven, maer van eeuwicheyt.
Resp. Derhalven soo men met hun lupden soude ghelooven so was dan de soone Gods te gelijck op eenen tijdt geboozen ende niet ghebooren, gestorven ende niet ghestorven. Doorwaer dit syn strijdende dingen, die men inde Scholen noemt implicatio contradictionis. (dat wy nu geswijgen, dat men inde H. schrift sulcks van den zoone Gods nerghens en leest, maer datse slechtelijck affirmeert, dat hy gebooren ende gestorven zy.) Soo en connen oock de twee naturen die sy hen selven inden zoone Gods gedicht, ende tot welcken sy in dese disputatie haeren toevlucht neemen, niet met allen helpen, ten zy datse oock in den zoone Gods twee personen constitueren. want als jemandt gheboren wordt ofte sterft,
" soo wordt syn selfs persoon gheboren ofte sterft; ghelijck het
" noodtwendichlijck zijn moet, dat wanneer jemand gheboo-
" ren wort, dat dan een persoon worde die te vooren niet en was:
" want dat is jemandt ghebooren worden: ende als jemandt sterft, dat dan een persoon ophoudt te syn, die te vooren was: want dat is jemandt sterven: ghemerckt dan dat de zoone Gods niet twee, maer alleenelijck een persoon is.

is/wie isser die niet en siet/dan die steeck-blindt is/ dat het op geenerlep maniere gheschieden can/dat Godts zoone te gelijck op eenen tijdt/ soude gebozen endeniet ghebozen/gestozben ende niet ghestozben sijn: Derhalben soo de zoone Gods t'eeniger tijt ghebooren ende gestozben is soo en kan dan geensints meer ghesept wozden/ dat hy op de selbighen tijt noch gebozen noch oock ghestozben was. Want dat zy willen dat sulcx alleen nae de goddelijcke nature soude waerachtigh sijn / naedemael de goddelijcke nature des zoons Gods/doen ter tijt niet eerst heeft begonst te sijn/ noch oock nopt opgehouden te sijn/So dringen wy hen op dese manier upt de dingen die wy nu geconcludeert hebben: Oft de goddelijcke natuere des zoons Gods / is de persoon selfs des zoons Gods/ofte niet. Is sy de persoone des zoons Gods/ ende en heeft dan doen ter tijdt niet beghonnen te sijn, doen Christus Iesus uyt Maria gheboren is, soo heeft dan oock doen ter tijdt Godts zoons persoon niet beghonnen te sijn, ende soo en is doen ter tyt Godts Soone niet ghebooren gheworden: daer nochtans niet seeckerder ende lichtelijckers te betughen is / dan dat Gods zoone doen ter tijt ghebooren is. Op ghelijcke maniere / soo die selve goddelijcke nature/die daer sy des zoons Godes persoon/ selfs nopt niet heeft opgehouden te sijn/so is dan Gods zoon nopt gestozben / welc nochtans de h. schrift openbaerlijc contrarie betuygt Rom 5 vers 10. Maer is de goddelijcke natuer geen persoon/so can men vande ghebooxt oft van de doot des zoons Gods/ wegen de goddelijcke natuere / niet met allen bevestighen ofte loochenen: nademael het geheel seker is/dat Gods zoon een persoon zy. Daerom so moetmen besluyten/datmen wegen de goddelijcke natuer(wante vande menschelijcke natuer en twijffelt niemand) ende volgens dien (men betrachte den zoone Gods op wat wijse men wil)niet segghen kan/dat de zoone Godts niet zy upt der vzouwen gebooren/oft dat hy niet zy gestozben. Is dan de zoone Gods upt der vzouwen

Ob.

Resp.

Ob.

Resp.

geboren/ende gestorven/gelijc dat de waerheyt is/so is dat ock de waerheyt/dat de zoone Godts/ men betrachte hem alsoo men wil/ in der daet van eeuwicheyt niet gheweest is. Maer was dan Gods sone niet van eeuwicheyt/hoe konde hy uyt des Vaders wesen van eeuwicheyt sijn geboren?

Dit hebben wy alsoo ghedisputeert/gelijck als oft het de waerheyt waer / dat in Christo twee naturen souden zijn. Konnen sy dan niet staende houden / dat Christus Gods zoone van eeuwicheyt soude sijn geweest/ als wy hen sulcke noch toegeven(verstaende de beyde naturen) veel wenniger sullen sy dit staende houden/so hun de selvige twee naturen in Christo niet toeghegeven worden/ gelijckmense hun niet behoort toe te gheven / waer van nu gheen tijdt is te disputeeren:onse boecken van V.L.H.ten vollen verooordeelt/konnen eenen van sulcke wijtloopigh onderwijsen : nochtans soo sal hier nae op het aller kortste ghetoont worden / dat sulcke twee naturen/welkerley uwe Theologanten willen/ in Christo geensints zijn connen.

Wat nu de bewijs-reden aengaet/ daer mede wy belooft hebben te bewijsen/dat de h. Gheest gheen persoon zij/ seggen wy/ dat daer uyt openbaerlijck blijckt dat de h. Geest gheen persoon sy/dat hy Gods geest is : want daeromme is de h.Gheest Gods gheest/om dat hy natuerlijck in God is. En Paulus 1 Cor.2.vers 10. de geest Godts/ met den geest die natuerlijck inde menschen is/verghelijckt;welck hy niet hadde doen konnen / waert saecke dat niet ock op gelijcke/ maniere Gods gheest natuerlijc in God selfs ware. Maer gemerckt nu God/diens geest is de h. gheest/een persoon zij/ ende van den h. gheest onderscheyden (anders soo soude de h.geest sijn selfs gheest sijn)so volght noodsaeckelijck/ dat de h.geest geen persoon is: want anders soo soude een persoon natuerlijcker wijse in d'ander sijn:welck op geenderley wijse gheschieden kan. welck ock/ naemelijck/ dat dese saecke/ waer van wy handelen/ waer zij/ selfs de wederspreeckers

daermede

daermede bewijsen/ als sy leeren / dat de personen in het goddelijck wesen een banden anderen ghebozen oft uptghebla-sen wozden/ende dat haer lupder wesen/ so verre sy personen sijn/bestaet in haren ende uptblasen ende onderschey-den openbaerlijck den eenen van den anderen te gelijck met haere innerlijcke werckingen/oft also sy inde Scholen seg-gen cum operationibus ab intrà. Nademael het dan openbaer is/dat Chzistus Gods zoone/ noch upt des Baders wesen van eeuwicheyt gebozen/noch ooch de h. geest geen persoon is: hoe can dan(gelijc gesept is)jemant seggen/ dat wp/daer om dat wp dit loochenen/de godtheyt des zoons Godts/ en des h. geestes verloochenen?

Maer ghenoomen dat het heel ende al de waerheyt zij (welc onse andere antwoozdt zijn sal)dat Chzistus van eeu-wicheyt upt des Baders wesen gebozen/ende dat de h. geest een persoon zij: nochtans soo volght daer upt noch niet/dat hy/die sulcx loochent/ooc Chzisti ende des h.geests godheyt loochent. Want dat dit haere godtheyt niet zij/ is daer upt openbaer/ dat het van nooden is / dat haere godtheyt/ten minsten op eenige maniere effen de selvige zij/die Godes des Baders is. Maer Godes des Baders godtheyt en is geen-sints/ ja het kan ooch niet zijn(op dat wp eerst vande godt-heyt des zoons Godts handelen) datse soude van eeuwig-heyt upt jemaincts wesen sijn gebozen/ wp ghe swijgen upt het wesen Gods des Baders/ gelijc hier soude van nooden sijn. Derhalven so is ooc dat niet de godheyt des zoons/dat hy soude upt het wesen des Baders zijn gebozen. Daerom oft jemand die selvige geboozte des zoons Gods loochende/ so en loochende hy daerom niet stracx sijne godtheyt; pzinci-palijck/naedemael dese dinghen wel te samen staen konnen/ naemlijck / dat Chzistus van eeuwicheyt upt des Baders wesen niet gebozen zij / ende dat hy even wel de waere godt-heyt dat is even de selve godtheyt des Baders/op eenigerley maniere hebbe / die de Bader heeft. Want de mensche Je-

sus van Nazareth/die voorwaer uyt het wesen des Vaders van eeuwicheyt niet geboren is/heeft alle(hem van God gegevene) macht in hemel ende op aerden/Matth. 28 vers 15. noch de Vader oordeelt nu niemand/ maer heeft alle oordeel den zoone/namelijc den mensche ghegeven/Joh. 5. vers 22. 27. tot welcke macht hem vergeselschapt de hooghste eere/ so datse alle schuldig sijn den zone te eeren gelijc sy den Vader eeren / Joh. 5. 22/23. welckes alle Jesu van Nazareth gegeven sijnde/is het gewis/dat sy tot de godtheyt des Vaders gehooren. Alsoock wat de h.geest aengaet/ so seggen wy/dat dat niet sijne godheyt zy/dat hy sijn eygen persoon hebbe:anders soo moste de Vader de persoon des h. gheests hebben/ ofte ten minsten daerom Godt sijn / dat hy sijn eyghen persoon heeft: welck alle beyde valsch is:want/ghelijc alreede geseyt is/naedemael het van nooden is/ dat de godtheyt des h.geests/ten minsten op eenighe maniere/ die selve godtheyt zy die des Vaders is / wie isser die dan niet en siet/ dat de godtheyt des h. gheests niet daerinne bestaet dat hy een persoon zy?ende volgens dien/dat niet strackx van hem sijne godtheyt gheloochent wordt / die daer loochent dat hy een persoon is : Dit doet noch daer toe (op dat wy niet daer voor aengesien worden/als oft wy ons voor de cracht deses arguments/soder anders eenige cracht in is/schroomden/ende haer sochten te ontworstelen) dat niet alroos ghevoordert wort/dat dat/ wat eene godheyt heeft/een persoon zy: ghelijcker wijs Gods gerechticheyt/waerheyt/macht/ ende andere sijne eygenschappen ofte toe ghescheyvene dingen/haere godtheyt hebben/ja(gelijc sommige willen)sijnse de godtheyt selfs/ hoewel sy nochtans geen persoonen sijn/ dat is/ dat sy haere eyghene persoonen gheensints hebben: Maer op dat het dies te openbaerlijker blijke/dat wy Jesu Christi Godes zoons godtheyt geloven en bekennen (want van de h. geest is het niet nodig / dat wy tot dat wat wy geseyt hebben noch wat meer addeeren/ nademael uyt dat selvighe

selbige ghenoech openbaer is/dat wp sijne godtheyt niet en verlochenen) so willen wp eertelijc van Jesu Christo de zone Gods onse bekentenis / die hier en daer wijtloopich in onse boecken gelesen wort / noch hier toe doen.

So geloven wp nu ende bekennen/dat de mensch Jesus van Nazareth die ghenoemt wort Christus/ende eertijdts Abraham en sijnen nacomelingen is belooft / ende namaels upt den h. gheest ontfanghen/ende upt de Maghet Maria gheboren / Gods eenghebo[r]en [a] zoone zp. Ende dat de selvighe Jesus/namelijck/ dien mensch(segge ick)ende niet een ander/na dat hp vande Maghet ghebo[r]en/[b] upt den hemel/ van Godt gesonden is / op dat hp ons Gods wille openbaren/en met wonderlijcke ende gants [c] goddelijcke wercken bevestigen ende waer maecken soude/ende also met ons van Godes wegen een [d] nieuw ende eeuwich verbondt oprechte/ welck hp gedaen/ende met sijnen eygenen bloede bestadicht ende bevesticht heeft; waerom hem Godt ook upt den doo-den opweckede/ende tot een [e] Erfgenaem aller dinghen heeft geset/[f] ende alle macht gegeven in den hemel ende op aerden/ ende heeft hem met eere ende heerlijckheyt [g] ghecroont/soo hoogh / dat hp niet alleenlijck aller menschen / maer ook aller Engelen [h] heere gemaect is gewo[r]den: waerom hp ook alle die in hem geloven/[i] volcomentlijck behouden kan/ende Gods gemeynte/die ook sijne gemeynte is/van Godt gestelt haer te regeren/en boo[r] te staen/alle goet/maer principaelijc dat geestelijcke ende eeuwighe/mildichlijck kan geven/ende eyndelijck/op dat wp het met eenen woo[r]de segghen/Godt heeft hem sijnen eygenen [k] Troon ingegeven/ende dat alles tot dien eynde/op datse hem alle eeren/gelijc sy den [l] Vader eeren/en in sijnen name hem alle [m] knyen buygen/ ende dat wp/als tot onsen eeuwigen Coninck/hoochlijc te eeren/onsen [n] toevlucht hebbende/stoutelijck in onse gebeden aenroepen konden/ende hem upt gronde des herten sonden dienen ende [o] ghehoorsaem sijn. Van waer het ook komt/dat wp

a Luc.1,35. Gal.4,4.
b Ioh.3,13. 18,37. 1, 17,18.
c Ioh.10. 37,31. 15.24.
d heb.7,22. 8.6. 9;15. 12,24.
e Act.2 36. Heb.1,2,3, 4.
f Math.28, 18.
g Heb.2,9.
h Ephes. 1, 20,21. Phil. 2,9.
i Apoc.1, 18. Rom.14,9. Eph. 1,22. &4.10,11, 12, 13.
k Apoc. 3, 21.
l Ioh.5.23.
m Phil.2, 10.
n Heb.4, 16.
o Heb.5.8.

door sijne ghenaede ende beschermingh / voor aller sonden straffe/ende also voor de p doot selfs beseekert sijn/ende eyndelijck dat q eeuwighe leven upt sijne handen ontfanghen sullen.

p Ioh. 8, 51.
q Ioh. 10 vers 27, 28. Matth. 25, 34.

Dit is het/ dat wy van Christo Godes zoone bekennen ende ghelooven/ende dat niet upt gheveynsthept/alsoo men ons blameert : De selve zoone Gods/die onse herten kent/ ende van wiens eere wy nu handelen / roepen wy in dese saecke tot ghetuyghe.

Dewijl dit dan also is/ Waerom zijn uwe Theologanten so stout/u lieden/ Doorluchtige Staten/te bedriegen/ ende wijs te maecken/dat wy de Godheyt des soons Gods verloochenen? Wy en verloochenen niet/ door Gods genaede/ die waere/maer die valsche en versierde godtheyt des zoons Gods/die inde h. schrift niet gevonden wort/die verloochenen wy niet alleenlijck/maer wy konnen oock ende dat met vele ende seer klaere/daer toe oock stercke ghetuyghenissen des h. Gheestes/ ende argumenten/alles wat daer kan ende men oock pleech voort te brenghen/om die selbighe valsche ende versierde godheyt te bevestighen/wederleggen: gelijck wy sulcx/doen wy in u we Provincien waeren(niet door onse eygene krachten/maer door 't vertrouwen Gods en Christi genade) bereyt waren te doen/ende te ghelijck onse meyning te beschermen/ oock wat daer te ghens gebracht wert/ te wederleggen/so ghy ons geboden hadtet met uwe Theologanten te disputeren : Waerom sulcks niet geschiet is/ weet ghy lieden best.

So loochenen wy nu dan/dat Christus Gods zone van eeuwicheyt upt het wesen des Vaders ghebooren / ende dat de h. Geest een persoon zij/ Daerom/ gelijck sy dit met gheene h. schriften waer maken konnen / alsoo is oock vele inde h. schrift/ daer mede seer klaerlijck ghetoont kan worden/ dat sulcks gheheel valsch is ; upt welcke/ beneffens die/die wy hier vooren ghedacht hebben/ wy nu een eenigh argument

ofte

ofte reden/ voor allen/ voortbrengen willen/ daermede de selvige twee meyningen omgestooten worden.

Het is gewis/ dat uyt de selvige twee meyningen volgen moet/ datter zijn drie persoonen der godtheyt/ ende twee naturen Christi: Maer het is gheheel openbaer/ datter maer een God is/ oft een eenich godtlijc wesen/ oock maer eenen Christus Gods zoone: Hoe connender dan drie persoonen der Godtheyt zijn? hoe connender twee naturen Christi zijn? nademael een jegelijck persoon zijn eygen wesen noodwendichlijck hebben moet/ ende geen dinck/ wat een is/ geen twee naturen hebbē can/ waerom men van dat selvige eenig dinck/ twee verschepden dingen essentialijc ofte wesentlijck prædiceeren oft seggen can? want sulke zijn de twee naturen Christi/ uyt welcke/ namelijck/ Christus gheseyt wordt wesentlijck God ende menschē te zijn.

Wwe Theologanten sullen misschien antwoorden: Men moet dit geloven/ ende niet met den vernuft nasoecken. Als oft de alderheylichste ende alder wijste religie Jesu Christi sulcke soude zijn/ welke ongerijmde ende met de waerachtige gesonde vernuft strydende dingen in haer hebben moet: het sy verre dat wy sulckx meynen souden. De Hypocriten/ oft die van haere sinnen berooft zijn/ ende niet de godtsalige wijse mannen/ plegen sulcke dingen te geloven die geensints met den vernuft over een stemmen. Hebt ghy lupden niet principalijck daeronme de Papistische meyningh van het Avondtmael des heeren verworpen/ ende dat voorwaer niet recht/ om dat het een ongherijmt dinghe is/ gheheelijck met den vernuft strydende? Dat veele godtsalighe ende wijse mannen/ in dese meyninge vanden drievuldighen ende eenvuldigen God/ ende van de twee naturen in Christo/ schijnen gerust te zijn/ dat en geschiet niet daerom/ dat sy met opsetten wille ghelooven willen/ dingen die met het vernuft en tegen de nature strydē (wy menen niet die/ die van haer eyghen aen-sien ende nuttichept gheleydet ende ghedreven

worden / want dese sijn siende blint) maer daerom dat sy dese sake niet veel acht nemen/meer achtende datse't naspeuren niet weert is / ofte ten minsten niet van nooden is; van welcke hare traaghept ende grove bothept sy t' eeniger tijt/ principalijck daer toe vermaant zijnde/van Godt billichlijc zullen gestraft werden/ist zake sy hen niet bekeeren. Maer (op dat wy wederom tot de sake keeren) wy en dryven niet alleenlijck met dese reden / dewyl daer maer een Godt/ ende maer een zoon Gods is/datter geen drie personen der godheyt/ende twee naturen in Christo konnen sijn: maer bewijsen claerlijck uyt de h. schrift/wie daer de selbighe eenige Ioh. 17,3. Godt zy/namelijck de vader onses heeren Jesu Christi: en 1 Cor.8,6. wie daer de selvige zoon Gods zy/namelijc Jesus Christus Ephes.4,6. den man/ welcken Godt tot eenen heere ende Christum ge- Luc. 1.31, maackt heeft. Tot welke openbare waerheyt men noch dit 35. wel mach toe doen / namelijck / datmen wel erghens inde Rom.1,3. Gal.4,4. h. schrift/zo de leere van veelheyt der personen inder godt- Ioh.20.31. heyt / ende vande twee naturen in Christo / de waerheyt Act.2,35. waer/slechts eenmael zoude uytdruckelijck geschreven vin- Ioh.5,26. den/dat Godt wel een eenich wesen is/ maer drievuldich in Act.10.42. en 17,31. personen:ende de zoone Godts een eenigher persoon/maer 2 Ioh. 1,7. van twee naturen. Maer soo verre is het van daer/datmen en 4,15. dit uytdruckelijck soude geschreven vinden/dat zulckx oock vande Theologen niet kan obscurè ofte duysterlijc bewesen worden. Want waer toe so veel consequentiæ ende collectiones, dat is/gevolgen ende slupt-reden/met welke sy hen lupden meynen de dingen te bewijsen en te leeren / waer 't sake dat die sake claer ende met sekere ghewisse principijs, dat is gronden in de h. schriften onderset waer? De plaetsen die sy somtijts plegen te gebruycken / zijn also duyster en twijfelachtigh / dat sy oock onder hen zelven over de selbighe niet eens zijn. Daer sijn veel plaetsen die de oude ghebruyckt hebben/ over welcke hun nu de nieuwe schamen souden/die oock met malkanderen niet eens sijn: waer af Iohannes Cal-

vinus

941

nus een getuygenis zijn kan / die veele plaetsen der H. schrift (daer mede sy de veelheyt der personen / oft de twee naturen Christi / ofte eyndelijck dat Christus een wesen met den Vader is / plegen te bewijsen) veel anders als de andere verclaert heeft / toonende datse niet met allen ter saken doen / gelijckse oock inder waerheyt niet en doen: waerom hy oock van den Lutheranen eenen boosen naine gekreghen heeft. Soo iemandt wil (op dat niemandt meyne dat wy hem onghelijck doen) die lese wat van dese saecke Ægidius Hunnius wijtloopig geschreven heeft inde voorreden sijner Vragen-Disputatien vande Drievuldigheyt. Het is ons ghenoech een of twee exempelen voortgebracht te hebben.

Daer en is niemandt die niet en weet / hoe veel men tot noch toe ghehouden heeft van de woorden daer mede de H. schrift in plurali numero, dat is / als van veelen van Godt spreect / als by exempel / Dat hebreusche woort Elohim, welc in het Latijn lupt / Goden / hebben de Theologen gheheelijck daer voor gehouden / datmen de veelheyt der personen in het goddelijcke wesen daer mede can bewijsen: welck argument de heer Junius in de gewoonlijcke disputatien op de Universiteyt tot Leyden ghebruyckt heeft. Maer Johannes Calvinus in sijne Commentarien over het eerste Capittel geneſis / affirmeert en toont / dat het niet met allen weert is. Met welcke het oock hout de heer Druſius / Theologus der Universiteyt tot Franeker in West-Vrieſlant / die in quæſitis ſuis per Epiſtolas, nietsommige zeer krachtige redenen des zelvigen bewijs onnutticheyt betoont heeft. Desghelijcken wat de twee naturen in Christo aengaet / is niet de plaetse Philip. 2 / 6. (daer ghezeyt woort dat Christus in Gods gedaante was) voor die ghehouden werden ende noch woort / die alleen de twee naturen in Christo kan houdē staende? Maer de seer gheleerde man / ende onder u lupden Theologē niet de geringſte Iohannes Piſcator in ſijne Explicationibus analyticis, gevoelt heel anders: maer wy willen lie-

ver sijne eygene woorden hier in schrijven: Per formam Dei (segt hy) non puto Apostolum intelligere ipsam naturam divinam, sicut Aristoteles in Philosophia sua vocabulo μορφῆς intelligit naturam atque essentiam rei. Neq; enim probabile est, Apostolum hac in voce in ea significatione uti, quæ solis philosophis nota erat, populo verò ignota. Dat is: Ick achte niet dat de Apostel door de ghedaente Godes de goddelijcke nature verstaet/ gelijck Aristoteles in sijne Philosophie dat woort μορφὴ, dat is gedaente/ voor de natuer en wesen eens dincks neemt: want het is de waerheyt niet gelijck/ dat de Apostel dat woort in sulke beduijdinge soude ghebruckt hebben/ die alleen den philosophen bekent is/ maer den gemeynen man onbekent. Dus verre Piscator. Het can wel sijn/ dat hem Johannes Calvinus tot dit schrijven heeft veroorsaeckt/ die also in de selvighe woorden Pauli geschreven heeft: Forma significat figuram vel apparentiã, ut vulgò loquuntur. Dat is: Gedaente beduijt een gelaet oft apparentie/ so men ghemeynlijck spreeckt. Wederom in een ander plaetse: Paulus hîc non docet quid fuerit Christus, sed qualiter se gesserit. Dat is: Paulus wil hier niet leeren/ wat Christus ghewest is/ maer hoedanich hy hem gedragen heeft. Diergelijcke getuyghenissen konnen wy noch meer voortbrengen uyt haere u luyder Theologhen schriften/ maar dese sijn genoech. Ist saecke dat dit waerachtich is/ is het niet openbaer hoe duijster de selvighe plaetsen sijn/ waer mede u luyder Theologen haere meyning van Godt ende Christo plegen te beschermen? Ist dat Calvinus/ Bullius en Piscator de waerheyt seggen/ salmen dan niet seggen dat de andere ghedoolt hebben/ ende nu oock doolen? Maer wie sal u luyden daer voor sweeren/ dat sy niet in andere speucken/ de selvighe meyning daer mede staende te houden ende eyndelijc sy oock die wy nu gedagt hebben/ te samen met hen luyden niet souden ghedoolt hebben ende noch doolen? voorwaer het sijn menschen die doolen connen: gelijck oock Godt te sijner tijt

Instit. lib. 2 cap. 13. en Sec 2.

openbaren

openbaren sal/dat sy gedoolt hebben. Wat wy tot nu toe gesept hebben/is genoegsaem om te tonen/ datmē de leere van de drie personen in het eenige wesen Gods/ ende vande twee naturen in Christo met gheene openbaare spreucken der h. schriften kan bewysen: naedemael wy gheleert hebben/ dat het wederspel uyt de h. schrift kan bewesen werden / als wy uyt de selvige claerlijck aengewesen hebben/datter maer een God is/ ende de selvige de Vader onses heeren Jesu Christi: ende datter maer eenen zoone Gods is/ dien man Jesus van Nazareth. Met recht dan soo en kennen wy noch drie ofte meer personen te saemen in Godt /noch twee naturen/ dat is essentien ofte wesens in Christo. nochtans so can men van ons niet seggen/gelijck wy boven bewesen hebben/dat wy de Godtheyt des zoons Gods ende des h. gheestes verloochenen / Alsoo ons de Theologhen der Universiteyt tot Leyden gecalumnieert hebben.

NV is het tijt dat wy komen aen uwe daet/ Doorluchtighe Staten; naemelijck/ dat ghy dat oordeel uwer Theologen voor goet bekent hebt: alwaer wy twee dingen hebben te tracteren. Eerstelijc willen wy de selvighe daed insien. Daerna willen wy de oorsaeke der daet aenmercken.

De daet is sodanigh: Wy hebben besloten (zegghen uwe grootmachtigheden) dat de voorseyde boecken in teghenwoordicheyt der selvigen twee personen morgen voormiddagh in der Staten kamer zouden verbrant worden: Daer na dat de selvige twee voorseyde personen / zouden ten laste gelept/ende hen gheboden worden/gelijck hen met desen tegenwoordighen ten laste ghelept/ende hen geboden wort/ datse binnen den tijdt van thien daghen uyt de gheunieerde Provincien vertrecken zullen / op peene van arbitrale correctie/zo sy daer na in de selvighe Provincien ghepresendeert worden.

Daer af willen wy nu niet met allen zeggen/dat V.L.H.

Decreet gemaeckt is tegen uptlandtsche personen / de welcke uptgericht hebbende haere zaken/ daerom me zy in Nederland gecomen waeren/ straex wederom zouden vertrocken hebben: noch oock niet met allen daer af / dat ghy luyden niet teghen-staende des Coninckliycke Majesteyts in Polen en de Sweden / ende des Grootmachtigen Heeren Orzechowski brieven / de Edele Poolsche Studenten niet aengesien hebt/wiens opsienders wy doen ter tijdt waeren: Maer wy zeggen/dat wy tegen recht van V. L. H. veroordeelt zijn geworden/daerom dat ghy ons met onse boecken/ op dzier of vierer Theologen oordeel/zonder ons te hooren/ veroordeelt hebt. Want wy en meynen niet dat uwe wetten wzeeder als de goddelijcke behooren te zijn / van welcke Nicodemus gezept heeft/als de Hooge priesters sonden Jesum te vangen: Oordeelt oock onse Wet eenen mensche,eer sy van hem hoore ende bekenne wat hy doet? Wat willen wy van't goddelijcke recht spzeken? Het schijnt dat de Ketter-meesters/oft alsoo zy heeten/de Inquisiteurs/ jae noch daer toe in Hispanien/in billickheyt ende vzindelijckheyt/wat deze uwe daet aengaet/u te boven gaen:want dese / op dat het niet schijnen zoude dat zy tegens het recht / ende tegens de Christelijcke liefde wat doen/ plegen zy die/ die zy voor ketters houden/eer zy ze veroordeelen / eerst te verhooren/ende vlijt aen te wenden hen van haere doolinge af te leyden.

Betaemde het V. L. H. oock niet alsoo te doen? ende dat noch zo veel te meer/als ghy wilt datmen V. L. H. zal houden vande Antichristische Tyrannie vzemt te zijn? Maer dit al te haestigh oordeel/wijten wy V. L. H. niet zo zeer/als wel uwen Theologen: want ghy luyden zijt alsoo van hen onderwesen: zy misbruycken uwen dienst/ gheliycker wys vooztijts de Hogepriesters der Joden/de macht der Roomsche stad-houders misbruyckt hebben. Want so veel schryft zy hen zelven toe/datse meenen/zo jemant na haere sententie tot een ketter upt ghesproken is/dat zulc oordeel der Overi-

cheyt

chept moet genoech sijn/oft sulck een mensches boecken/of oock den menschē selfs te verbranden/ofte alleenlijck/ so het anders niet zijn can/hen haere religions openbare exercitie/ ende eyndelijc het landt verbieden / ghelijck voorleeden jaer de Ministers tot Leeuwaerden in West-Vriesland vergadert/diergelijcken/namelijck wat de openbaere exercitie der religie aengaet / teghens de wederdoopers van de Staten hebben dorven begeeren. Voorwaer een sulcke vermetentheyt der Ministers toont openbaerlijck / datse die ghelijck sijn/ welcke als Pilatus vraegde wat voor eene beschuldinge sy tegens Jesum brachten/antwoorden: Waer dese geen misdaeder,so en hadden wy hem u niet over ghelevert. Maer op dat wy niet alles segghen watmen wel seggen kan/noch dit wilt maer overweeghen / namelijck hoe seer groot uwe onbedachtsaemheyt gheweest is / Dat ghy oock het Nieuwe Testament / dat onder de selvighe boecken was / te ghelijck met de andere hebt ten vyere veroordeelt: T kan u lupden niet ontschuldighen/ dat in dat boeck veele dingen aenghetee kent waeren / die uwe Theologen gedocht hebben blasphemien te zijn: Want het waer genoech gheweest/ dat ghyse hadden laten casseren / hoewel het niet noodich was alles te casseren: want daer waeren sommighe dingen aengeteeckent/uyt de Vaderen(gelijck sy zegghen) ende uyt der Euangelischen (gelijckmense noemt) Commentarien ghenoomen) ende dat ghy het dan (weghen de heylighevt ende hooghwaerdicheyt der Christelijcke religie/ die in het selvige boeck verhat was)behouden/ ende sijnen meester hadden wederghegeven/dan een sulcke schandvlecke op V. A. H. te laden / Alsoft ghy alreede den Antichrist woudet volghen/ ende den menschen ooc eyndelijc wegen de religie ten vyere overgeven: Want dese dingen plegen geerne by malcanderen te sijn;gelijck sulckx de Geneefsche uwer broederen daet/ betuyght : de welcke Michaelem Servetum , hoewel hy den heere Jesum Godts zoone/op den voedt dat hy sterven soude/

zoude/op den hout Tas staende/aenriep/levendich verbrant hebben. Alzoo zeptmen oock dat zommighe Wederdoopers va nde Engelsche uwe naburen verbrant zijn. Godt is het bekent/of die Arbitrale correctie/ die gy gedecreteert hadtet over ons/soo wy (nae voorwaer seer wepnighe daghen ons voorschreven/) in uwe Provincien waeren ghepresendeert geworden/ niet oock sulcx in haer was verbattende. Maer wy laeten dat vaeren. Wy willen onderstoecken dat noch resteert/namelijck/de oorsaecke/ waerom ghy lupden zijt gedreven geworden / also met ons te procedeeren.

De oorsaecke is dese/waerom ghy lupden dit Decreet tegens ons gegheven hebt/namelijck/ de eere Gods te conserveren (want alzo spreeckt ghy lupden) ende het welvaeren ende nuttichept der geunieerde Provincien/eyndelijck/ghelijck in dat zelvige Decreet een wepnigh onderwaerts ghezept wort/om der kercken Christi ruste wille.

Ja dit is den wegh/Doorluchtighe Staten/Gods eere/ de ruste der kercken Christi/ ende eyndelijck het welvaeren ende de nuttighept der geunieerde Provincien te conserveren. Wy bidden u lupden om Godes eere wille/die ghy lupden soeckt/alsoo ghy lupden daer voor willet aengesien syn/ overweyght doch met ons/ hoe seer uwe Theologen u lupden bet oovert hebben; zoo seer / dat ghy lupden meynt / dat ghy door den selvigen weg/door welcken tot nu toe/ de Antichrist hem bemoept heeft de eere Gods / de ruste der kercken/ende eyndelijck het welvaren ende de nuttichept u lupder Provincien te annulleren ende wegh te doen/ sulcx alles te conserveren. Wy bidden u lupden om u lupder sielen salichept willen / dat ghy u lupden niet wilt laeten van des duyvels seer listigh geest bedriegen/die V. L. H. wijs maert/ dat ghy lupden dan Godes eere / de ruste der kercken/ende uwer Republijcken wel-vaeren conserveert / wanneer ghy lupden sulcks alles op het hooghste verstoort / ende te niete brenght. Hebben niet de Antichristische Vienaeren

naeren op gelijcke maniere voortijts (als uwe voor-vaders sijn wegen de religie verbrant / oft van haere woonplaetsen verdreven/oft op andere manieren geplaecht geworden)den werelt willen wijs-maecken/ dat sulcks alles gheschiede/om Godes eere / de ruste der kercken Christi/ ende der geheelen republijcken welvaren ende nutticheyt te conserveren? Niet door desen wegh / noch oock met dese konst/Doorluchtige Staten/ wort de eere Godes/ de ruste der kercken ende der republijcken gheconserveert/ja sy sijn der kercken ende der republijcken Pesten:gelijck ghy luyden selfs/also wy geensints daer aen twijfelen/sulcx ten deele wel merckt/oft mercken kondt:

Maer ghy luyden sult seggben/ Wat soude dat voor een confusie sijn inde republijken/so het een eygelijck vry stont een religie op te rechten ofte te annulleren? Waer toe is de Overicheyt? Is sy niet een bewaerder der beyde Tafelen des wets Gods? soudender niet doorghaens tweedracht en oprepsen inde kercke? ende eyndelijck oproeringhen in den volcke?

Wy en willen nu niet disputeren / oft Religions saecken voor de Overicheyt behooren ofte niet: maer wy antwoorden/ datter niets krachtigers ende bequamers is om de eere Gods te verdupsteren ende te niet te doen/ ende der kercken Christi ende der republijcken ruste te troubleren/als te meenen dat de Overicheyt macht heeft ende schuldigh is / met macht ende gewelt de eere Godes ende der kercken ruste te conserveren: t welck het vernuft selfs spreeckt/ende ons ooc de ervarentheyt seer schijnbaerlijck leeren kan. Want wie isser die niet en verstaet/dat wanneer eenige Secte van sulcker voort-ganck is / dat sy de Overicheyt aen haere sijde kryght / dat sy dan niet also haest ar beyden sal om alleen te moghen regeeren/ ende de andere / oft sy wel veel beter ghevoelen ende ghelooven/ op alle manieren upt te ropen? ende also,soo vee l in haer sal zijn/de eere Godes/ ende der kercken

ruste niet conserveeren / maer troubleren en te niet te doen? ende ondertusschen de Republijcke wonderbaerlijck plaegen/ja somwijlen inde hooghste gevaerlijckheyt brenghen? Maer met een exempel schijnt dese zake noch claerder: Siet de Lutheraenen (dat wy nu vande Papisten swijghen/ die haeren seer brandende blijt / de afgoderije ende seer wreede tyrannye/die sy aen hare wedersaeckers gebruycken/voort te planten/ met den selvighen pretext plegen te bemantelen) die van u lupden voor broederen in Christo bekendt worden / hoe seer sy met dese schoone reden bedrooghen waeren/ Alsoo seer datse uwe met-ghenooten des gheloofs / die sy voor ketters houden/upt haere palen ghestooten/ of ja oock geappreheudeert synde/inde gevanckenisse gworpen/ ende met veele andere maneren van smaethept gheplaecht/ ende eyndelijck schier ghedoot hebben. Ghy lupden weet wat voor weynighe jaren in Hooch-Saxen van hen tegen uwe mede-ghenooten des gheloofs begaen is.. Maer van waer komt dit doch? comt het niet van daer/dat haere Overicheden gepersuadeert zijn / als sy uwer sententie medeghenooten vervolghen ende hen haerer religie exercitie niet willen toelaten/dat sy dan de eere Gods/ de ruste der kercken ende der Republijcken conserveeren? Ondertusschen so ziet gy/ dat ghy lupden (dat wy van haerer Republijcke perturbatie gheswijghen) weghen der selvighen Overichepts neerstichept / Gods eere / der kercken ende der Republijcken ruste te conserveeren/u lupder meyninghe/die ghy voor veel beter houdet te zijn als der Lutheranen/bijcans in het meesten deel Duytslant/Denemarcken en Sweden / niet condt invoeren. Derhalven so u lupden, Voorluchtighe Staten/ Gods eere/ende der kercken Christi/ende oock uwer Provincien ruste ende welvaren ter herten gaet/soo handelt niet alsoo als ghy handelt; maer veel meer wendet aen alle moghelijcke vlijdt/ dat de Christelijcke vryheyt door de macht en authoriteyt uwer Theologanten niet onderdruckt worde.

de. Laet de exercitie der religie vry sijn; maer verhindert dat de Setten malcanderen niet schelden noch in hare Sermonen/noch oock in hare schriften: Dat sy alle eendrachtighlijck den ghemeyne vrede soecken: dat niemand den anderen wegen de religie eenige swaerichept aendoe/maer dat sy veel meer malkanderen met onderlinghe weldadichept behulpelijck sijn. Dese dingen behooren tot uwen ampte: dese dingen condt ghy lupden met seer goede conscientie ghebieden: ende die geene die dese zeer nuttelijcke dinghen niet nacomen willen/ooc straffen. So ghy lupden dit doet/so soudet gy lupden sien in korte dagen de waerheyt der Christelijcke religie als de Sonne op gaen/ende de dwalingen verdwijnen/ ghelijck de duysternissen als de Sonne op gaet: Waer nae eyndelijck de rechte ruste der kercken soude volgen/ende sonder twijfel so soude oock Godt tot alle andere saecken/die tot de nutticheyt ende welvaeren der geunieerde Provincien mochten gevordert worden/ sijnen segen na sijne bermhertichept geven.

Maer so ghy lupden onsen raet verachtet/ende u lupden de macht/met welcke de Antichrist tot nu toe sijn rijck opgericht ende bevesticht heeft/liever sijn laet/so weet dit/ dat het niet alles in macht geleghen is/en dat ghy lupden daeromme met allen niet sult konnen upt rechten/hoe seer ghy u lupden oock bevlytighen meught/ dat men de kennisse van godlijcke dingen in uwe Provincien niet breeder en volkomentlijcker hebben soude: Want ghy lupden sult niet ghedencken/ dat ghy lupden alreede so grooten voortganck in Religions kennisse gedaen hebt/ dat ghy niet verder soudt konnen komen. Laet derhalven uwe Theologen hen niet onderstaen/met haere oordeelen ende calumnien/ noch ghy lupden onderstaet u niet/ met drepgingen en met den yseren wech te verbreyden om de waerheyt/ toe te stoppen/op dat het niet en schijne/ dat ghy lupden tegen Godt strydet/ diens werck het alleen is: want ghy lupden en sult met allen

niet uptrechten/maer gheheelijc te vergeefs arbeyden: want daer helpt gheen raet teghen den Heere / spreeckt den Wijse
Prov. 21, 30. man: maer u lupden selve sult ghy eyndelijck verteeren/ en Gods toorn teghen u lupden verwecken, so ghy sulcker/ dat upt God is/ wederstaat; welck wy u lupden vermanen/ op dat ghy het wel aenmercken soudt: want ghy kondt upt u lupden selfs lichtelijc verstaen/ wat in dese saken voor het alder best te doen sy: gy lupden weet / dat het beter is den misdaeder niet te straffen/ dan den onschuldighen onghelijck te doen. Hoedet u lupden dan/dat ghy lupden misschien de alderheylichste Religie Gods ende Christi niet voor ketterye/ ende sijne dienaeren voor ketters en vervolghet. want beter is het de ketterye ende de ketters niet te vervolghen/ dan in eene sulke groote sonde te vervallen. Ghy lupden kont ooc niet seggheh / datmen op sulcke maniere eenen persuaderen kan/ dat de mis-daders niet te straffen sijn/ op dat de onschuldighe voor de schuldighe niet ghestraft worden. Want wy sullen antwoorden / dat het niet een ghelijcke saecke is: want de ketterpen worden niet op een selvige maniere ghekent/als de mis-daeden gekent worden/ die door haer zelven openbaer sijn / noch nimmermeer van de mis-daders selfs gheloochent worden mis-daden te sijn/maer dat spse begaen hebben plegen sy alleenlijc te loochenen. Maer de ketterpen te kennen/ daer toe behoort een veel subtijler onderscheydinghe/ende daerom sijnder wepnige die verstaen wat dat ketterye is. Maer de ketters pleghen haere daet niet te loochenen/ghelijck de quaetdoenders doen/maer hare daet/dat is/ haere mepninghe die sy anders als andere hebben / bekennen sy/ ende sijn bereyt van de selvighe goet beschheet te ghheven. Maer wy willen dese saecke met ons eyghen exempel illustreren. Wy worden beschuldight als oft wy de godheyt Christi des heeren ende des h. gheests verloochenen/om dat wy niet toeghheven willen / dat Christus van eenwichheyt upt het wesen des Vaders ghheboren / ende dat de h. gheest

een

een persoon is. Waer is het nu/dat wy die dingen niet willen toegeven/ende dat wy sulcx ongedwongen bekennen: maer wy seggen oock/ dat dies niet te min/de godtheyt des soons Gods/ende des h. gheests/ van ons niet gheloochent wort/daerom so rijst strackx tusschen ons ende uwe Theologanten een disputatie:dat niet en geschiet inde mis-daden/ welcke niet van nooden hebben/dat aleer de mis-daeder verdoemt worde ondersocht worde oft de daet eene mis-daet sy ofte niet: maer alleenlijck/ oft hy/die beschuldight wordt/ de daet begaen heeft. Derhalven/Doorluchtighe Staten/ so kondt ghy luyden sien/ hoe een twyffelachtighe ende periculeuse saecke het is/ op't oordeel van twee ofte drie Theologanten/jemandt in Religions zaecken te rechten ende te verdoemen. Welcken twijfel dese drie dinghen (wat onse meyninghe aen-gaet) niet recht behoort te vermeeren / die Godt door sijne ghenaede den luyden onser meyninge verleent ende mildichlijck ghe schoncken heeft: die wy hier kortelijck willen vertellen: niet daerom dat wy ons willen verheffen maer op dat ghy luyden soudt beginnen te erkennen of ten minsten vermoeden/ dat de menschen so onses geloofs sijn in Religions saecken tot noch toe/ niet boosachtighlijc/ noch by geval/ of lichtveerdichlijc/maer alles godsalichlijc/ grauiteytelijc/ende met vernunft/ oft raatslagh des gemoets gedaen hebben.

Dat eerste is/dat onse geloofs-genooten voor alle dingen hen beblijtigen een onschuldigh ende godsalich leven te voeren/ende allen menschen de selvige godtsalichept in te planten:dat sy op malkanderen vlytigh acht neemen/ ende malkanderen straffen / ende die soo een ongebonden leven voeren/ beteren door de kerckelijcke discipline/ oft/ schijnen sy ongheneselijck te sijn/dat zyse dan uyt haere versamelingen stuyten. Sy en doen oock niemandt leet/ maer houden met een jegelijc vrede/ en doen neerstighept om alle menschen te dienen: Sy haeten noch verdoemen oock niemande om

verschendene Religions meninge willen/ maer houden ende omhelten alsulcke mensch voor haeren broeder ende lidtmaedt Christi; so hy maer Christum Gods zoone/ voor sijnen salichmaker houdt/ ende hem dienet. Soo en can dan niet met recht jemant vermoeden/dat wy door een boosachtigh ende verkeert gemoet/maer door gewichtighe redenen bewogen sijn geworden/met andere in sommighe Articulen (soo mense noemt) der Christelijcke religie niet over een te stemmen.

Dat andere is/ dat onse medeghenooten des geloofs niet alleen alles wat uyt de h. schrift/so voor de wederspreeckers meyninghe/als ook tegen de onse pleegh/oft can voortghebracht worden/maer ook alles wat in t gemeyn so wel de ouden als nieuwe Scribenten (immers so veel als uyt hare schriften blijcken kan)van dese saecke / daerinne wy met u lupden niet eens sijn/ ghevoelt hebben/seer wel weten/alsoo dat niemand met recht achten kan/datse uyt onwetenheyt doolen.

Het derde ende laetste is/dat onse metghenooten des gheloofs sommighe voortreffelijcke mannen hebben/ die in de bybe konsten seer grooten blyt hebben aengewent; die spraken konnen / soo veel als van noode is / ende connen ook vernuftighlijck van saecken disputeren.gelijck dit als ook t gheen (dat wy in de tweede plaetse ghesept hebben) uyt de schriften onser metghenooten des geloofs/alsoo wy achten/ goet blijcken can/ende dat ook noch uyt de zelvige die ons ontruckt/ ende van u lupden verbrant zijn / ofte noch hebt. Onder welcke was een disputatie Fausti Socini de Iesu Christo Servatore , over twintich jaeren ende meer gheschreven/ ende van hem straet in't beghinsel met uwe Theologanten ghecommuniceert/op welcke niemandt tot noch toe heeft derven antwoorden.

Derhalven so en kan dan niet jemandt schatten/dat onse niet-ghenooten des gheloofs/die anderen onder ons leeren/

wegen

wegen de onwetenthept der spraken ende Loic/ inde zelvige stucken doolen / daerinne zy met anderen niet konnen over een stemmen.

MAer dus veele op dit pas: Waer mede wy achten oogenschijnlijc getoont te hebben / dat uwe Theologanten ghene oorsaacke hebben ghehadt/ te oordeelen/ dat onse boecken met de Turcysche leere ghemondigh over een stemmen: noch oock ghy lupden/ Doorluchtighe Staten / onse boecken ten vuyre te verdoemen / ende onse persoon te doen upt uwe Provincien vertreckē/en daer na noch eene andere arbitrale peene / soo wy daer na / daer in souden gedeprehendeert worden/ te statueren.

Musee Kouer. P 20 — 6

99952300

POLONIO, È

VITA DI FAUSTO SOCINI